

GEMERTS DIALECT

door Wim Vos

Op 27 maart 1984 kreeg ik van Riek Jonkers-van der Putten, Heuvelse Pad 16 te Gemert, een collectie van ongeveer 330 woorden en uitdrukkingen, de grootste verzameling die ik tot nu toe in één keer van één persoon mocht ontvangen. Riek Jonkers had alles keurig ingesproken op een cassettebandje, mij aldus veel onzekerheid over de juiste uitspraak besparend. Na een eerste bewerking van het materiaal bleek het gehalte aan nieuwe woorden en uitdrukkingen zeer groot. Om een tweetal redenen leek het mij gewenst de hele collectie, bekend en onbekend, in dit tijdschrift op te nemen: 1. Het is interessant om te zien welke woorden en uitdrukkingen binnen één familie gebezigd worden (ook al is het slechts een greep omdat Riek Jonkers uiteraard slechts dat kon noteren wat haar op dat moment te binnen schoot); 2. Ook al zijn sommige woorden en uitdrukkingen al eens eerder gepubliceerd, elke nieuwe zegsman- of vrouw voegt weer nieuwe betekenisnuances of uitspraakverschillen toe aan de woordenschat van het "Gimmers".

Er wordt me wel eens gevraagd of ik mijn inlichtingen vooral inwin bij echte Gemertse mensen. Natuurlijk doe ik dat, maar om iedereen nog eens extra gerust te stellen: Riek Jonkers-van der Putten is geboren te Gemert in 1926. Vanaf haar geboorte heeft ze zelfs altijd aan de Heuvelse Pad gewoond. Kan het Gemertser? Haar vader was Leendert van der Putten, geb. 1888 te Gemert, en gestorven alhier in 1970. Haar moeder was Arnoldina Maas, geb. te Gemert in 1885 en gestorven alhier in 1962. Haar grootvader van vaderszijde was Jacobus van der Putten, geb. te Gemert in 1854 en alhier overleden (onbekend). Hij was gehuwd met Arnolda Tielemans, geb. te Gemert in 1854 en overleden te Beek en Donk in 1932 (als weduwe). Grootvader van moederszijde was Godefridus Maas, geb. te Gemert in 1856 en overleden alhier in 1932. Hij was gehuwd met Maria Smits, geb. te Gemert in 1860 en alhier overleden in 1933.

Het taalgebruik van Riek Jonkers kan bogen op een solide Gemertse familietraditie en met een kleine variant op één van haar gezegdes kunnen we rustig zeggen: "Die z'n aajge taol bewaort, bewaort chîn rôtte êppelkes". Of, om een uitdrukking te gebruiken die Riek van Sjang Hoeymakers heeft overgenomen:

"Veul hé se nie,
Dè zî se ôk nie,
Már goej geraaj,
Dè hé se wêl,
Dè zî se ôk wêl."

Gezien de geleverde collectie getuigt de eerste regel van te grote bescheidenheid. Het materiaal is alfabetisch gerangschikt op het eerste zelfstandig naamwoord, of, indien dit ontbrak, het eerste werkwoord. In uitzonderingsgevallen werd

Gezien de geleverde collectie getuigt de eerste regel van te grote bescheidenheid. Het materiaal is alfabetisch gerangschikt op het eerste zelfstandig naamwoord, of, indien dit ontbrak, het eerste werkwoord. In uitzonderingsgevallen werd gekozen voor een andere woordsoort.

Bij deze mijn hartelijke dank aan Riek Jonkers. Moge haar voorbeeld weer door velen gevolgd worden!

A

aase: zn, as. Haj kan aalt d' aase aojdraoge: Hij moet overal voor opdraaien.

aaw: zn o, oudejaar. Van 't aaw in 't nééj speule: De oudejaarsnacht doorbrengen met kaarten.

aawerdom: zn m, D'n aawerdom moet che-aert wôrre: Men moet de ouderdom eren.

Amsterdam: zn, Wie 't laangkste laeft hé Amsterdam tòch fûr 'ng kwártje: Je hoeft niet zo zuinig te zijn. Variant: Wie 't laangkste laeft die h'g 't tòch chelejk.

aojtmêsse: ww, uitmesten. Iemmes aojtmêsse: Iemand de laatste cent afpersen.

aprènsie: zn, haast. Alla, mák 's wa aprènsie! Schiet eens wat op!

as: zn v, as. As, az d'az bríkt, dan véélt de kaar: Antwoord aan iemand die steeds maar bezwaren maakt: Ja maar, als ...Jao már, as....

B

bangk: zn v, bank. Dûr de bangk chenômme: In het algemeen.

baojk: zn m, buik. D'n dieje hé 'nem baojk az 'n spûrriekow: gezegd van iemand die een dikke buik heeft. Koeien die "spûrrie" (groenvoer) te vreten kregen, werden vet.

baojtekompriessie: zn v, vergadering buiten het café waar de

- vereniging normaal vergaderde of "taojs waor". Waj hêbbe
 baojtekompriessie.
- bejte: ww, bijten. 't is sô kaaw dè 't bejt: het is ontzet-
 tend koud.
- bèlleke: zn o, belletje. As se allemôl 'm bèlleke ân han, wa
 zôn d'r dan veul bèlle: zoveel als: het is overal wat!
- bîst: zn, iemand die zich misdraagt. De bîst spanne: zich
 misdragen, oproer kraaien. (Vgl. Gemertse Woordenlijst van
 M.A. van der Wijst, p.15: de bîst speule: met geweld over-
 heersen; de bîst oithange: zich misdragen).
- blòk: zn m, blok. 't Iz 'nem blòk ân m'm baen: hij/zij is me
 tot last.
- blòkslééjper: zn m, een stroopliker, een slijmbal. Dè 'z ôk
 'nem blòkslééjper. N.B. Vgl. Gemerts Heem, Jrg. 21, 1979,
 nr.4, p 119 en Jrg.24, 1982, nr.3, p.91 (Jan van Berlo).
 N.B. Het tweede deel van het woord staat in verband met
 'slepen', niet met 'slijpen'.
- blümkes: zn o, bloempjes. Jao, 't zém mooj blümkes as se che-
 plukt zén: kinderen zijn leuk maar de bevalling valt niet
 mee.
- boerrevrungel: zn m, boerenkinkel. Dè 'z ôk 'nem boerrevrungel!
 Geen compliment dus.
- bok: zn m, bok. 'nen Aawen bok lust ôk nôg wél 's 'n grüjn
 blééjke: een oude man wil ook nog wel eens een jong meis-
 je.
- bokke: ww, bokken, stug, nors doen omdat men zich veronge-
 lijkt voelt. Ik wil 'r nie um bokke: het is me om het even.
- boks: zn v, broek. Zwètse ên in ow boks skejte, dè kaande
 zittende: sceptische opmerking tegen iemand die opschept.
- bowr: zn m, boer. 1. Haj skèèjt 'r af az 'nem bowr van z'ne
 stront. Na het werk ruimt hij niets op. Of: hij maakt niets af.
 2. Als iemand nieuwsgierig vraagt: Wa gebeurt daor tóch?
 kan hij in Gemert spottend ten antwoord krijgen: Daor?
 Dôr wôrt 'nem bowr opchelaote tussen twee zâkke stront.
 3. Alle bietjes hêllepe, zî d'm bowr ên haj piste in de
 zae: gebruikt zoals het Nederlandse 'alle beetjes helpen'
 maar dan met enige spot.

Tot zover lezers voor deze, te kort uitgevallen, aflevering.
 Het ziet er naar uit dat we nog een drie artikelen zullen
 moeten wijden aan de collectie van Riek Jonkers. Bij deze mijn
 dank voor haar ineterssante bijdrage. Van onze lezers graag
 commentaar, zoals gewoonlijk!

WORDT VERVOLGD.